

DÍLNY PRO ŽIVOT

Vraťte nám hodiny pracovního vyučování!

Je líp. O něco. Ze dna se ale zase není takový problém dostat nahoru. Jiným směrem cesta prostě nevede. Nicméně pořád ještě není úplně dobře. To je pár lakonických vět, do kterých by se daly shrnout názory na současnou situaci speciálních škol, které zazněly ze Základní školy a Praktické školy v Moravských Budějovicích.

Ve zdejší škole se potkávají děti s těžkými formami specifických poruch učení s žáky s mentálním postižením (lehkým, středním a těžkým), pro které otvírají i třídy jednoleté školy praktické. Soužití tříd pro žáky se závažnými poruchami učení s třídami pro žáky s mentálním postižením je logické, nicméně obvyklé není. Ředitelka Miroslava Zvěřinová proto chválí svého zřizovatele – Kraj Vysočina, který takové řešení umožnil. „Asi je to i důvodem pro to, že je naše škola tak vyhledávána, vezměte si, že máme žáka, kterého k nám rodiče každodenně vozi pětadvacet kilometrů,“ poznamenává ředitelka.

Rozumní kolegové z běžných škol

Počty žáků se navzdory kampani, která se v uplynulých letech proti školám pro žáky s mentálním postižením vedla, drží na přibližně stejné úrovni, meziročně kolísá jen velmi málo. „Kapacita školy je nastavena na 142 žáků. 127 pro ZŠ a 15 pro SŠ, držíme se zhruba na úrovni těsně pod 120 žáků,“ říká ředitelka.

Uvažuje o tom, jak je možné v této situaci takovou stabilitu držet, a dochází k tomu, že jednou z příčin je racionální přístup k umístění žáků s lehkým mentálním postižením jednak od poradenských zařízení, se kterými spolupracují, a jednak od ředitelů okolních škol. „Ředitelé v okolních běžných školách jsou moudří, nenašakují na módní vlnu bezhlavé inkluze. Rozumí tomu, že jde o situace, které by v některých případech těžko zvládali. Je to podobné, jako kdyby někdo najednou nařídil lékařům v okresní poliklinice opeřovat srdce. A pokud by se tomu s odkazem na jinou odbornost bránili, bylo by jim vytýkáno, že jsou špatní, že nejsou odpovědní a uvědoměli. Pokud se tedy v běžných školách objevili žáci s lehkým postižením a opakovaně měli problémy ve vzdělávání, školy se domlouvaly s rodiči na návštěvě poradenského zařízení a tam rozhodovali odborníci bez ideologické záležitosti skutečně ve smyslu nejlepšeho zájmu těchto dětí – podle výsledků svého vyšetření v případě potřeby doporučovali jejich přeřazení do škol našeho typu,“ popisuje ředitelka standardní mechanismus.

Miroslava Zvěřinová

Někteří ředitelé ke svému postoji došli poznáním, že vzdělávat lehce mentálně postižené děti nic lehkého není. Odkazují na odbornou literaturu, ve které se uvádí, že pro upevnění jednoho spoje potřebují sta opakování. A na to běžné školy prostě nemají podmínky, nemohou to zvládnout, ani kdyby měl takový žák tři asistenty, jak říká M. Zvěřinová.

Chválí poradenská zařízení i s ohledem na vlnu rediagnostik, kterými musely projít všechny děti ze škol pro žáky s mentálním postižením, aby se zjistilo, jestli splňují skutečně pravidla, na základě kterých do nich mohou být zařazeni. „Na tom se ukázala jejich kvalita, protože všechny rediagnostiky opravdu potvrdily správnost zařazení našich žáků. A žádný z rodičů na nabídku přeřazení dítěte do běžné školy nekývl. Asi tu jsou spokojeni,“ krčí rameny ředitelka.

Ne že by s „navracením“ dětí do běžné školy neměli žádné zkušenosti – ještě před rokem 2016 se dvakrát stalo, že rodiče trvali na přeřazení dětí ze základní školy (tehdy praktické). Po měsíci byli zpátky, protože zjistili, že navzdory tomu, že ve zdejší škole jsou děti úspěšné, v běžné prostě nestíhají.

Přijít včas

Ke stabilní situaci podle ní přispívá i lokalita, ve které škola je – stojí na pomezí Vysočiny a Jihomoravského kraje, detašované pracoviště mají i v Jemnici, to je zase několik kilometrů od kraje Jihočeského, takže vlastně mohou vyhovět žádostem o přijetí žáků ze tří krajů.

„Není to ale tak, že bychom si po roce 2016 změn souvisejících se současným pojetím inkluze nevšimli. I my jsme se museli vyrovnávat s tlaky na naše školy, s dezinformacemi a s ostrakizací. Snad se situace v současné době stabilizuje, mám pocit, že se ministr školství Robert Plaga snaží některé problémy minimalizovat. Že snad i klesá tlak na poradenská zařízení,“ myslí si ředitelka.

Podle její zkušenosti zůstávají děti s LMP zejména na menších vesnických školách, kde mají učitelé méně žáků a víc času se každému jednotlivě věnovat. Ty přicházejí do zdejší školy většinou v době nástupu na druhý stupeň, kdy už prostě nároky běžné školy evidentně nezvládají, navíc by měly často přecházet na jinou školu, protože „ta jejich“ má pouze stupeň první. „Problém je, když přicházejí až do šesté sedmé třídy, protože obvykle mívají výrazně nižší úroveň znalostí, dovedností, návyků než naši žáci se srovnatelnými schopnostmi. A my už prostě nemáme dost času na to, abychom je všemu potřebnému doučili,“ poznamenává M. Zvěřinová s tím, že je těžké probírat látku osmé třídy, když žák neumí ani malou násobilku.

Chtělo by to nový nábytek

Navzdory výhradám k některým trendům, které k nám míří z „Evropy“, říká M. Zvěřinová, že vybavení školy je velmi dobré, protože se nevyhýbá evropským projektům. „Potřebovali bychom nový nábytek, na ten ale bohužel nejsou projekty vyhrašovány, to se musí řešit z běžného rozpočtu,“ poznamenává. Nicméně díky evropským, krajským i regionálním projektům mají krásné „manuální“ stavebnice pro rozvoj hrubé i jemné motoriky i ty robotické, na které by z běžného rozpočtu nikdy nedosáhli.

„Pro nás je důležité, že máme velmi dobré vybavení pro pracovní vyučování. Pro naše děti je to podstatná oblast, která jim může v dalších letech v životě hodně pomoci. Kdysi jsme měli osm hodin pracovního vyučování, dneska to kleslo na polovinu i s využitím disponibilních hodin. Přitom jde o základy dovedností, které je budou časem živit. Scházejí nám hodiny pro pracovní vyučování, ale aspoň se sna-

Prostor, menší počet žáků ve třídě, speciálněpedagogický přístup, reedukační pomůcky – to jsou výhody speciální školy.

žíme vzbudit v dětech zájem o manuální práci – když vidí, co se jim v dílnách podařilo třeba ze dřeva vyrobit, mají z toho velkou radost a jsou na svoje výrobky patřičně hrdé,” říká M. Zvěřinová.

Sedm chlapů

Podstatnou součástí fungování školy je i sestavení pedagogického sboru. Ředitelka hrdě zdůrazňuje, že mají ve škole sedm učitelů-mužů, což představuje zhruba třetinu pedagogického sboru, to je přece jen výjimečné. Podobně přibližně třetina pedagogických pracovníků patří mezi mladé, do jednacího let. „Pochopitelně si vážíme takové skladby, dosáhli jsme toho možná i díky jistému lokálnímu patriotismu, je tu krásně a lidé rádi v našem regionu zůstávají, neodcházejí do velkých měst tak často jako jinde. Navíc je tu méně pracovních příležitostí, lidé si práce víc váží. Také jsem se kolegů ptala, co drží kantory v této škole v profesi. Údajně

jsou to dobré podmínky pro práci – menší počet žáků ve třídách, mohou pracovat v oboru, který vystudovali a kde se cítí profesně úspěšní, dobrý kolektiv, perspektiva růstu mezd ve školství,” shrnuje ředitelka. Navíc zájemci, kteří se tu hlásí o práci, bývají kvalifikovaní, mají aprobaci a k tomu speciální pedagogiku, nebo aspoň si ji aktuálně doplňují.

Součástí každodenní práce ve škole je i prevence šikany, která se prostě ve školách vyskytuje pedagogům navzdory. M. Zvěřinová vzpomíná na vynikající projekt, kterým škola zhruba před patnácti lety prošla a v rámci kterého absolvovali pedagogové přípravu od špičkových odborníků. V současnosti má nastavený systém tak, aby byl třídní učitel každý den alespoň jednu hodinu ve „své“ třídě, díky čemuž má přehled, co se děje, je se svými žáky v kontaktu, mluví s nimi a je schopen eventuální problémy zachytit a řešit

v zárodku. A když s nějakým takovým problémem dítě přijde, na nic se nečeká, nic se neodkládá, okamžitě se to řeší, ještě ten den.

Podobně pracují i s rodiči, se kterými se domlouvají na společném postupu, nabádají je k tomu, aby se nebáli s čímkoliv do školy přijít, cokoliv říci. „Nechceme, aby něco zapadlo, všechno musíme brát vážně a řešit, protože pokud nám rodiče něco přijdou říci, na něco upozorní, pro ně je to závažná záležitost, i když nám to může připadat jako méně důležité,” říká ředitelka.

Spíše než šikana je problémem kyberšikana, která se hůř odhaluje. „Do školního řádu jsme uvedli, že problémy vznikající mimo školu a na sociálních sítích nejsou věcí školy, takže je řešit nebudeme. Ale když přijde dítě s problémem, není možné to nechat ležet, nezaujmout nějaký postoj,” poznamenává. V jednom případě se dokonce obrátili i na policii, která kyberšikanu šetřila, což teď používají jako motivační nástroj při práci s dětmi, jako upozornění, že všechno má svá pravidla a že jsou věci, které se prostě dělat nesmí. A děti i rodiče na to podle ní slyší.

Většinou klidné soužití

Školu navštěvují i někteří žáci z nedaleké vyloučené lokality. To je prostředí, na které si často ředitelé škol v jejich okolí stěžují, pramení z ní řada problémů související s jinými návyky, s jiným kulturním zázemím, s jinými normami chování. Naproti tomu M. Zvěřinová si na ně nestěžuje.

„U nás jde většinou o skupinu starousedlíků, kteří jsou klidní, ke škole a učitelům se chovají zdvořile, nezpůsobují závažné problémy. Na pozvání přijdou do školy, nekřičí, neobviňují, chtějí mít svůj klid. Horší je, když se přistěhují noví, kteří přicházejí s přesvědčením, že agresivita je to, čím se prosadí. Stalo se to a my jsme podávali i trestní oznámení. I v takových případech si musíme umět poradit,” kon-

Základní škola a Praktická škola v Moravských Budějovicích

▶ statuje M. Zvěřinová a dodává: „Mně nedělá problém s Romy debatovat, jednat. Pocházím ze severních Čech, dneska by se tomu možná vyloučená lokalita říkalo, znala jsem se s nimi, mluvila s nimi, vycházeli jsme s nimi perfektně. Řešení dnešních problémů s Romy nejde podle mě po správných cestách. Zlobí mě, když vidím, že máme ve třídě šikovné žáky, kteří by se klidně mohli vyučit. Jenže ukončí naši školu a navzdory naší snaze, aby si žák podal přihlášku na střední školu, rodina zavelí a nenechá je studovat. Nebudeš jako gadžo, říkají. V jejich komunitě funguje silná pospolitost, tendence nevybočit ze skupiny, řídit se jejími pravidly. Bylo by třeba dostat rodiče do práce, protože pokud pracují, snaží se pak, aby jejich děti měly lepší výchozí postavení, lepší vzdělání. S OSPODem i s policií máme dobrou spolupráci, schází mi ale intenzivnější pomoc státu. Paradoxně – když byla nouze o práci, i romské děti měly větší zájem o vzdělání, chtěly si aspoň dokončit základní vzdělání. Dneska, kdy se o zaměstnance firmy perou, schází silnější motivace, pro některé romské rodiny je důležitější, že za velice málo ohodnocenou a do budoucna neperspektivní práci dostanou v krátkém časovém období alespoň nějaké peníze,“ vysvětluje ředitelka. (Pozn. red. Rozhovor proběhl těsně před virovou krizí a nouzovým stavem.)

Reforma? Hurá

Výsledky reformy financování M. Zvěřinová vítá, s rozpočtem, který škola dostala, je spokojena. „Dostali jsme to, co bylo slíbeno, včetně peněz na nadtarify. Myslím, že kolegové mohou být celkem spokojeni. Současné odměňování už může být pro absolventy motivační pro to, aby do škol nastupovali a aby v nich i zůstávali,“ říká ředitelka. I pro nepedagogické pracovníky dostala škola víc peněz. „Nechci tím ale říci, že ‚už je to ono‘, po dlouhé době, kdy bylo školství hluboce podfinancováno, to bude ještě nějakou dobu trvat a podobných kroků bude potřeba několik,“ poznamenává.

V některých školách ředitelé upozorňují, že jejich „nadtarifní ocenění“ jako by stálo stranou současného zvyšování platů ve školství. Sáhnu si pochopitelně na vyšší tarify, ale další složky platů se nijak výrazně nemění. „Tato otázka bude určité na pořadu dne při jednání se zřizovateli škol,“ kývá M. Zvěřinová.

Drobně k lepšímu

Co se týká dopadů nové vyhlášky o speciálním vzdělávání, pomáhá si ředitelka příměrem. Nejtěžší pro ředitele je nastupovat do funkce po někom výborném. Navazovat na nepřilíh schopného je lehcí, protože není problém dělat věci lépe. V takové situaci byl podle ní ministr školství R. Plaga. I novou vyhlášku vnímá jako posun k lepšímu. I změnu postavení asistentů pedagoga ve speciálních školách, kdy nejsou placeni jako „podpůrné opatření“, ale z rozpočtu školy, vítá, uvolňuje

Škola maximálně podporuje pracovní vyučování a žáci jsou na svoje výrobky patřičně hrdí.

jí to ruce v tom, jaké úkoly mohou zcela oficiálně dostávat, jsou opravdu asistenty „pedagoga“, nikoliv asistentem pro žáka, jak to bylo dřív.

„Pochopitelně jsme využívali asistenty pedagoga ve třídě pro podporu více dětí, nejen toho, pro kterého byl doporučen, stalo se nám ale, že s tím rodiče nebyli spokojeni, protože asistent byl přece doporučen jejich dítěti...“ popisuje svoje zkušenosti M. Zvěřinová. V současné době může volně rozhodovat o tom, ve které třídě a pro který předmět je asistent zrovna potřebný.

„Podobná situace je i s pomůckami, které od roku 2016 dostávali žáci jako podpůrná opatření. I ty bude nyní speciální škola kupovat z rozpočtu, který na tyto položky dostává, a o jejich poskytování žákům bude na základě doporučení poradenského zařízení rozhodovat ředitel. Podle mého je to rozhodně lepší systém než administrativně nesmírně složité financování podpůrných opatření podle přílohy vyhlášky,“ upozorňuje ředitelka s tím, že základní školy se s těmito problémy budou muset potýkat dál. Administrativně je teď tedy pro speciální školy situace jednodušší, peněz na pomůcky je ale méně. „To jsme čekali,“ kýve ředitelka. Proto se v několika uplynulých letech snažila, aby poradenským vyšetřením aktuálního stavu prošlo co nejvíce žáků i se středním a těžkým mentálním postižením, nejen s LMP, a na základě nových doporučení se podařilo získat řadu reedukačních pomůcek. Na určitou dobu jsou „za vodou“ a věří, že ministr splní svůj slib a bude ONIV navyšovat. A znovu připomíná projekty, díky kterým může škola získat vybavení a pomůcky, na které by jinak nedosáhla.

„Hlavní výhodou vyhlášky je prodloužení lhůt pro rediagnostiku, které byly naprosto nesmyslné, rodiče nechápali, proč mají každoročně chodit na přešetření, když jsou děti spokojené, navíc poradenská zařízení nestihala, vládla nervozita, to byla věc naprosto nezvládnutá. I současné lhůty jsou podle nás zbytečně krátké, sys-

tém by měl respektovat, že ve speciálních školách jsou speciální pedagogové, odborníci, kteří už dlouho s dětmi s postižením pracují, a ti by měli požádat o spolupráci poradenského zařízení v situaci, kdy ji opravdu potřebují, ne podle nějakého harmonogramu,“ poznamenává ředitelka s tím, že komunikace s těmito dětmi, které se často s neznámými lidmi nechtějí vůbec bavit, neodpovídají na otázky, je pro poradenské pracovníky často velmi obtížná.

Jako ředitelka školy kroutí taky M. Zvěřinová hlavou nad změnou zákona o pedagogických pracovnících, podle kterého by byli dostatečně kvalifikovanými pro práci učitele 2. a 3. stupně i vysokoškoláci bez pedagogického vzdělání, kteří by si v průběhu doby doplňovali pedagogické minimum. „Já bych prostě inženýra bez pedagogického vzdělání nepřijala. Otázka je, jestli se to bude našich škol týkat. Myslím, že by navíc bez speciálněpedagogických znalostí, bez speciálněpedagogické kvalifikace tuto práci prostě nezvládl,“ myslí si M. Zvěřinová.

Lehký nádech

Ředitelka má pocit, že se v poslední době speciální školství volněji nadechlo, že není tak ostrakizováno, jako bylo dřív. Ředitelé běžných škol už podle ní snad nejsou pod takovým tlakem hlavně ze strany neziskovek, mohou se volněji vyjadřovat. I ministr R. Plaga mluví otevřeněji, aspoň se o to snaží. „Mám pocit, že se snaží dostat na svoji stranu učitele a ředitele, protože ví, že jakoukoliv změnu bez nich neprosadí,“ říká M. Zvěřinová. „Důležitá je stabilizace rezortu, mám pocit, že některé kroky k ní směřují.“ Volá po návratu zdravotního selského rozumu, po posílení pracovního vyučování například na úkor nesmyslného druhého cizího jazyka. „Jeho seškrtání je proti samotné podstatě přiměřenosti, proti speciálněpedagogickému přístupu k těmto dětem, proti jejich nejlepšímu zájmu,“ uzavírá ředitelka speciálních škol v Moravských Budějovicích M. Zvěřinová.